

Snímek Reinharda Heydricha, pořízený na samém počátku války (v září 1939) v polské Čenstochové, se dostal na plakát právě probíhající berlínské výstavy (foto: Stiftung Topographie des Terrors)

„Ideální nacist“

Rozhovor s Andreasem Mixem, spoluautorem nové německé výstavy o Reinhardu Heydrichovi

V září 2024 byla v berlínském dokumentačním centru Topographie des Terrors (Topografie teroru) zahájena dlouho očekávaná výstava *Reinhard Heydrich. Karriere und Gewalt* (Reinhard Heydrich. Kariéra a násilí), která potrvá do 10. června 2025. Heydrich je v Česku vnímán především v souvislosti s funkcí zastupujícího říšského protektora, pronásledováním českého odboje a následným atentátem. Byl ale také jedním z hlavních představitelů celoříšského represivního aparátu a klíčovým organizátorem holokaustu. O jeho kariéře a podobách jeho obrazu za života i po smrti jsme si povídali se spoluautorem výstavy Andreasem Mixem.¹

Pokud se nemýlím, jde o první výstavu vašeho muzea, která se věnuje jednomu konkrétnímu pachateli násilí.

Ano, výstavy o určitém nacistickém pachateli, který by stál v centru zájmu, se v Německu doposud prakticky nedělaly. Existují výstavy nebo části výstav například v památnících bývalých koncentračních táborů, jako jsou Oranienburg nebo Flossenbürg, které se zabývají pachateli, kteří působili v daném místě. Většinou jde o stručné biografie zaměřené na dozorcí nebo správní personál. Hodně pozornosti vzbudila před čtrnácti lety výstava *Hitler und die Deutschen. Volksgemeinschaft und Verbrechen* (Hitler a Němci. Národní společenství a zločiny, 2011) v Deutsches Historisches Museum (Němec-

ké historické muzeum). Sice měla Hitlera v názvu, ale šlo v ní především o Němce, ne tak o jeho osobu. Nebo výstava o architektovi a ministrovi zbrojení a válečné výroby třetí říše Albertu Speerovi,² ale tam se tematizoval zejména jeho poválečný život. Pořád se lze setkat s námitkami, že když se tito lidé dostávají do centra zájmu, příliš na sebe strhávají pozornost.

Proč jste se rozhodli právě pro Heydricha? Proč ne například pro Heinricha Himmlera?

V našem dokumentačním centru to má zvlášť velký význam, protože právě zde byl Heydrich takřikajíc pánem domu. Od roku 1934 vedl instituce, které tu měly svá sídla: Gestapo, Sicherheitsdienst (SD) a od roku 1939

Reichssicherheitshauptamt (RSHA) – Hlavní říšský bezpečnostní úřad.

Výstava o Himmlerovi by také přicházela v úvahu. Na jednu stranu by to bylo snazší, protože se k němu dochovalo mnohem víc takzvaných egodokumentů, tj. soukromých dopisů nebo deníků, než k Heydrichovi. Na druhou stranu by to bylo těžší, protože Himmler měl mnohem širší pole působnosti, například v oblasti osidlovací a germanizační politiky nebo ve vědecké a kulturní politice. Rozhodli jsme se pro Heydricha proto, že byl centrální postavou nacistického bezpečnostního aparátu, tedy nacistického teroru.

S Himmlerem ho pojil velmi blízký vztah, což tvoří jednu z kapitol výstavy. Historik a Heydrichův životopisec Robert Gerwarth je hezky nazval *power couple SS* (mocná dvojka SS). Kariéru si budovali společně. Byl tam určitý modus společného fungování, Himmler jako nadřízený a Heydrich jako praktický vykonavatel. Je to vidět už v roce 1933, kdy Himmler v Mnichově převzal vedení bavorské policie a vedením politické policie pověřil Heydricha. Pokračovalo to v roce 1934, kdy byli oba už v Berlíně, Himmler se stal inspektorem pruské tajné státní policie a Heydrich jejím vedoucím. V roce 1936 následoval další společný krok, Himmler se stal náčelníkem celoněmecké policie a Heydrich náčelníkem bezpečnostní

¹ Rozhovor z němčiny do češtiny přeložila Pavla Plachá.

² *Albert Speer in der Bundesrepublik. Vom Umgang mit deutscher Vergangenheit* (Albert Speer ve Spolkové republice. O zacházení s německou minulostí). Topographie des Terrors, Berlín 2017.

Zleva Heinrich Himmler, Reinhard Heydrich a šéf Gestapa (1939–1945) Heinrich Müller v Mnichově v září 1939 (foto: Topfoto / Profimedia)

policie, tedy civilní i neuniformované policie – Gestapa a kriminální policie.

Tandem Himmler–Heydrich je na výstavě velmi zřetelný...

Je toho hodně, co mají společného. I samotný způsob vedení. Himmler byl, dalo by se říct, takový *hands-on manager*, tedy ten, kdo řídí lidi přímo na místě. Byl permanentně na cestách a u svých jednotek, kde vyznamenával své podřízené nebo je na druhou stranu i kritizoval. Začal s tím už v roce 1933 a pokračoval v tom i za války. Totéž vyžadoval od svých mužů, včetně Heydricha, který také prováděl různé inspekční cesty. Je vidět, že mu v tom byl Himmler příkladem.

Vraťme se ale k výhradám, že výstava věnovaná jen jednomu pachateli nacistického násilí ho může dostat až příliš na světlo a zastínit tak podíl viny dalších osob. Jak často se setkáváte s takovými námitkami?

Nejde o výhrady, které by teď směřovaly zvenku přímo na nás. Jsou to

otázky, které jsme si kladli my sami. Nepřeceňujeme jeho osobu? Nepřipisujeme mu až příliš velkou moc? Nakonec to nebyli jen Heydrich nebo Himmler, kteří byli za zločiny zodpovědní. A dalším rizikem je falešná fascinace. Právě takové osobě jako Reinhard Heydrich se dává mnoho přívěsků jako třeba „blondatá bestie“ nebo „múzický masový vrah“. Hodně jich pochází až z poválečné doby a stále se tradují. Tyto představy jsme nechtěli posilovat, ale spíš ukázat, jak vznikly.

Jak jste postupovali, abyste se tomuto nebezpečí vyhnuli?

Je to sice výstava o jednom nacistickém pachateli, jehož jméno je v jejím názvu, a člověk se o něm mnoho dozví, ale najde na ní i řadu informací o budování a vývoji policejního aparátu. Představení jsou také lidé, kteří Heydricha provázeli během jeho mocenského vzestupu a kteří měli i významný vliv na policejní aparát, jako byli například Heinrich Müller,

Horst Böhme nebo Adolf Eichmann. Takže to není jen o Heydrichovi.

Ukazujeme hodně dokumentů, které vypovídají o jeho služebním jednání. Naopak nemáme téměř žádné trojrozměrné předměty, jako například Heydrichovu uniformu. Když byla výstava v Německém historickém muzeu, kterou jsem zmiňoval, tak se hodně diskutovalo o tom, zda ukazovat tzv. hitleriana, osobní věci z bezprostředního okolí Adolfa Hitlera. Pro nás tato otázka nebyla na stole, protože k Heydrichovi nic takového téměř nemáme.

Takže to není úmysl nevystavovat takové předměty, ale zkrátka nejsou k dispozici?

Několik málo jich je, ale pokud je vystavujeme, tak to musí dávat smysl. Neukázali bychom ale třeba takovou věc, jako je Heydrichův čestný meč SS, i kdyby se býval dochoval. Otázka zní, jaký by to přineslo návštěvníkovi poznatek, kdybychom něco takového vystavili. Předměty je potřeba vždy kontextualizovat, musíte si klást otázky, jak je zapojit do vyprávění, jak je umístit do prostoru. Ale jak jsem říkal, tyto výzvy jsme víceméně neřešili, protože k Heydrichovi se skoro žádné osobní věci nedochovaly.

Co ukazujete z toho mála, co se dochovalo?

Například kopii jednoho jeho soukromého dopisu tchyni, který je s několika dalšími kopiemi dopisů uložen v Ústavu pro soudobé dějiny v Mnichově (Institut für Zeitgeschichte). Co se stalo s originály, nevíme. To se týká i fotografií ze soukromého svatebního alba, které jsou v Bavorské státní knihovně (Bayerische Staatsbibliothek), částečně i v jiných fotoarchívech, ale neví se, kde jsou originály. V jednom případě si také můžete poslechnout záznam Heydrichova hlasu z proslovu, který měl koncem roku 1941 v Praze.

Z výstavy je zřejmé, jak moc Heydrich pracoval na své sebe prezentaci. Další kus práce pak odvedla po jeho smrti nacistická propaganda. Je dnes vůbec možné dostat se přes tyto nánosy k podstatě jeho osobnosti? Dá se říct, jaký ve skutečnosti byl?

Výstava je zaměřená na jeho služební jednání, které se odráží v úředních písemnostech, jako jsou rozkazy, výnosy, nařízení a podobně. Tyto věci jsou k dispozici. A existuje veliké množství výpovědí, často od jeho bývalých spolupracovníků, které vznikly po roce 1945. Ty podávají určitý Heydrichův obraz, který byl ale vytvořen až po jeho smrti. Snažíme se také ozřejmit jednu zajímavou věc, a sice že předtím, než se Heydrich stal zastupujícím říšským protektorem v Protektorátu Čechy a Morava, byl německé veřejnosti málo známý.

Proč?

Má to jednoduchý důvod. Do té doby byl šéfem zpravodajské služby, která pochopitelně neoperovala veřejně, a šéfem politické policie. Ani v této funkci se ve veřejném prostoru téměř neobjevoval. Občas na jeho jméno narazíte v nějakém článku, ale je toho poměrně málo. Tímto aspektem jsem se zabýval podrobněji a mohu říct, že do roku 1941 se Heydrich vyskytuje v nacistickém tisku hlavně ve sportovních rubrikách, protože byl zapálený sportovec a také sportovní funkcionář. Změna nastala po jeho příchodu do Prahy v roce 1941, který byl velkou mediální „inscenací“. V německém tisku se najednou objevily fotografie a týdeníky ukazovaly filmové záběry z jeho nástupu do úřadu na Pražský hrad.

Dělo se to i na celoříšské úrovni?

Ano, ale v protektorátu byla propaganda mnohem silnější. Jde o čisté

(foto: Stiftung Topographie des Terrors)

Andreas Mix (1974)

Vystudoval historii a literární vědu v Bielefeldu, Krakově a Berlíně. Specializuje se na historii nacionálního socialismu a na německo-polské vztahy. Je kurátorem mnoha výstav, mimo jiné *Ordnung und Vernichtung. Die Polizei im NS-Staat* (Deutsches Historisches Museum a Bayerisches Armeemuseum, 2010/2011). Dříve působil jako vědecký pracovník muzea Memorium Nürnberger Prozesse se sídlem v Norimberku (2016–2018), jako vedoucí oddělení výstav v MARCHIVUM – Mannheims Archiv, Haus der Stadtgeschichte und Erinnerung (2019). V současnosti je vědeckým pracovníkem a kurátorem Dokumentačního centra Topographie des Terrors v Berlíně. Je autorem či spoluautorem vícero publikací, naposledy *Die Tat im Bild. Die Deportation von Jüdinnen und Juden aus der Pfalz nach Gurs. Fotografien aus Ludwigshafen vom 22. Oktober 1940* (Metropol-Verlag, Berlin 2025).

divadlo. Když se podíváte na fotky nebo filmy z nástupu do úřadu v Praze, nevidíte na nich žádné civilní publikum, všude jsou jen uniformy a spousty fotografů. Tohle je první Heydrichovo vykročení na veřejnost. A po jeho smrti byla jeho mediální přítomnost ještě intenzivnější. Nastupuje masivní státní propaganda, nejen v protektorátu, ale i v Německé říši, která ho prezentuje jako ideálního

nacistu, ideálního esesmana se všemi atributy, které k tomu patří: vysoký, světlolvasý, modrooký, sportovní typ a otec od rodiny. To v něčem může odpovídat skutečnosti, ale zde jde o čistou inscenaci. V říši se po něm od roku 1942 pojmenovávaly ulice. V protektorátu to bylo ještě častější, například po něm bylo pojmenováno pražské vltavské nábreží nebo jeden sportovní stadion.³

3 Dnešní Andřův stadion v Olomouci.

Reinhard Heydrich s manželkou Linou ve Valdštejnském paláci v Praze 26. května 1942. Následujícího dne byl na něj proveden atentát. (foto: NA)

Jak se jeho vnímání v Německu proměňovalo po válce?

Z názvů ulic, budov a různých jiných míst jeho jméno samozřejmě zmizelo, ale představa, že byl Heydrich zosobněním ideálního nacisty, přetrvává, pouze došlo k morálnímu přehodnocení jeho osoby, to znamená, že označení „ideální nacist“ bylo v Německu do roku 1945 vnímáno jako pozitivní, nyní se z něj stal „zlý nacist“. To začalo už během

norimberského procesu. Když byl obžalován Heydrichův nástupce ve funkci náčelníka RSHA Ernst Kaltenbrunner a byl dotazován na Heydricha, tak o něm říkal, že ačkoli Heydrich vykonával stejnou funkci, byl mnohem mocnější, vydělával mnohem víc peněz, všichni z něj měli strach. Dnes bychom řekli, že se tím do světa vypouštěly určité narativy, které pak ovlivňovaly celou poválečnou dobu až dodnes. K tomu patří

i formule „HHHH“ – „Himmlers Hirn heißt Heydrich“ (Himmlerův mozek se jmenuje Heydrich). Jenže za tím se samozřejmě skrývá strategie vyvinění sebe sama, zbavení se spoluzodpovědnosti. Říkají to totiž jeho bývalí spolupracovníci. Například zaměstnanci SD, kteří píšou v padesátých letech memoáry, jako Walter Schellenberg⁴ nebo Wilhelm Höttl.⁵ Jejich knihy vycházejí ve velkých nákladech a rozšiřují právě tento Heydrichův obraz: Heydrich jako mocný, zlý a bezohledný intrikán. Opravdu ale byl takový? Samozřejmě byl mocný vzhledem ke své pozici. Určitě byl extrémně ctižádnostivý, chladný, měl silnou sebekontrolu – což byl ale do jisté míry rys jeho generace.

Jakou roli hrála při utváření tohoto obrazu jeho žena? Můžeme se spolehnout na její vzpomínky?

Lina Heydrichová, rozená von Osten, pocházela ze zchudlé protestantské šlechtické rodiny. Má tedy podobnou zkušenost s ekonomickým úpadkem rodiny jako Heydrich. Její rodina se velmi brzy přidala k nacionálním socialistům, což má i svůj regionální důvod. Pocházeli ze Šlesvicka-Holštýnska, kde existovalo velmi silné hnutí Völkisch.⁶ Linin bratr vstoupil velmi brzy do SA. Ona sama se ale stala členkou NSDAP až po svém muži. Pokud jde o její memoáry,⁷ tak bych byl velmi opatrný. O jejím muži se v nich nacházejí sporná vyjádření, místy jde o čistou apologetiku. Je však zřejmé, že zůstala přesvědčenou nacionální socialistkou až do své smrti v roce 1985. Na výstavě to sice neukazujeme, ale její případ hýbal západoněmeckou veřejností

4 SCHELLENBERG, Walter: *Memoiren*. Verlag für Politik und Wissenschaft, Köln 1959.

5 HAGEN, Walter [HÖTTL, Wilhelm]: *Die geheime Front. Organisation, Personen und Aktionen des deutschen Geheimdienstes*. Nibelungen-Verlag, Linz 1950.

6 Německé národovecké hnutí konce 19. století předcházející nacionálnímu socialismu, jehož cílem bylo etnický čistý národní společenství.

7 HEYDRICH, Lina: *Leben mit einem Kriegsverbrecher*. Ludwig, Pfaffenhofen 1976; česky vyšlo jako HEYDRICH, Lina: *Můj život s Reinhardem*. Toužimský & Moravec, Praha 2012.

celá padesátá léta. Dožadovala se finanční podpory jako „válečná vdova“. Šlo jí nejen o morální, ale i finanční zadostiučinění, tedy o důchod po manželovi, který hodně vydělával. Podala žalobu u Zemského sociálního soudu ve Šlesvicku-Holštýnsku, soudní řízení se vlekle přes několik instancí, ale nakonec byly její nároky v roce 1958 uznány. Dostalo se jí zadostiučinění, byl jí i vrácen po válce zkonfiskovaný dům na ostrově Fehmarn. To vše budilo obrovskou pozornost, protože Lina Heydrichová od šedesátých let vystupovala na veřejnosti. Díky tomu byla známá nejen na Západě, ale i v NDR. Jak tomu bylo v Československu, kde byla koncem čtyřicátých let soudně stíhána a odsouzena,⁸ nedokážu posoudit.

Kromě toho, že jí šlo o to získat zpět sociální a ekonomický status, snažila se také spoluvytvářet obraz svého manžela. Naprosto absurdní je to, že když docházelo v sedmdesátých letech ve Spolkové republice Německo k teroristickým útokům Frakce rudé armády, tak Lina Heydrichová psala dopisy do jednoho z největších německých zpravodajských týdeníků *Spiegel* s tím, že i její manžel byl obětí teroristů! V té době se už ale veřejné mínění začínalo měnit a přicházely na to pobouřené reakce. Ona o tom byla ovšem přesvědčená až do konce svého života, což dokládají i její paměti vydané poprvé v roce 1976. Ty se staly hned terčem velké kritiky, protože bylo zcela zřejmé, že pořád zastává nacionálněsocialistické postoje. Když v roce 1979 vysílala německá veřejnoprávní televize americký seriál *Holocaust*, kde byl Heydrich ztvárněn jako filmová postava, Lina kvůli tomu opět psala

do médií. Jenže to už byla úplně jiná doba a Heydrich byl čím dál tím víc vnímán jako člověk spoluzodpovědný za holokaust.

Na výstavě ukazujete část její výpovědi pro československý filmový dokument z roku 1979. Je z něj zřejmé, že žádnou sebereflexi neprošla.

Jde o krátkou sekvenci z dokumentu *Manko ve svědomí*, rozhovor je delší a velmi zajímavý. Je třeba ale také říct, že tento film je do jisté míry propaganda. Měl ukázat, jak se celá západoněmecká společnost nechce vyrovnat s minulostí. Je ale velmi zajímavě udělaný. Filmový tým v něm mluví se starostou Todendorfu na ostrově Fehmarn, s jejím bratrem i s lidmi na ulici. Ptají se jich, jestli vědí, kdo je Lina Heydrichová. A její výpověď mluví sama za sebe, když říká, že v protektorátu to byly nejkrásnější roky jejího života.

Výstava se zaměřuje na Heydrichovu kariéru. Byla v něčem unikátní, nebo naopak krácel podobnou cestou jako většina nacistických pohlavárů?

Pokud se zaměříme na rodinu, z níž pocházel, na jeho zkušenosti z mládí, najdeme tam opravdu mnoho typických zkušeností příslušníků jeho generace, kteří pak udělali kariéru v době nacionálního socialismu. Heydrich je příkladem takzvané generace válečné mládeže (Kriegsjugendgeneration) narozené mezi roky 1900 a 1910, která byla v době svého dětství a dospívání ovlivněna první světovou válkou a jejími důsledky, ale byla příliš mladá na to, aby se války aktivně účastnila. Mnozí z příslušníků této generace to vnímali jako určitý svůj osobní „nedostatek“, jako

„vadu“. Mnozí pak také na vlastní kůži prožili ekonomický úpadek Německa. Heydrichova rodina patřila v Halle, což bylo průmyslové a dělnické město s malou univerzitou, ke vzdělané střední třídě. Soukromá konzervatoř jeho otce zde byla vážným a až do první světové války velmi úspěšným zařízením. Pak už si ale místní občané nemohli dovolit posílat na ni svoje syny a dcery, což přivedilo rodině citelný ekonomický propad. Další zkušenost, také typická pro tyto ročníky, je revoluce z přelomu let 1918 a 1919.⁹ Najednou se politika začala dělat na ulici prostřednictvím násilí. Někteří z této generace se na tom i podíleli, chtěli porazit revoluci, znovu nastolit autoritářský pořádek, a proto vstoupili do Freikorpsu¹⁰ nebo do domobrany. Toto vše je pro Heydrichovy vrstevníky typické.

V čem se tedy od nich podle vás Heydrich liší?

Zcela atypické je to, že Heydrich dostal šanci, již měl jen málokdo – udělat vojenskou kariéru. To si přáli mnozí z této generace, protože to pro ně znamenalo sociální prestiž a také jistotu finančního příjmu. Řada z těch, kteří bojovali ve válce, musela armádu opustit, protože podle Versailleské mírové smlouvy byly německé vojenské síly radikálně zmenšeny. Heydrich šel k válečnému námořnictvu, které bylo také něčím zvláštní, protože předtím podléhalo přímo císaři (Kaiserliche Marine). Listopadová revoluce začala v roce 1918 povstáním námořníků v Kielu, což minimálně důstojnický sbor považoval za ostudu. Heydrich přišel po maturitě v roce 1922 k nově budovanému občanskému námořnictvu,

8 Dne 19. 10. 1948 odsoudil Mimořádný lidový soud Linu Heydrichovou v nepřítomnosti na doživotí. Viz *SOA Praha*, f. MLS Praha, sp. zn. Ls 0712/48.

9 Tzv. listopadová revoluce vedla v konečné fázi první světové války v Německé říši ke svržení monarchie a její přeměně v parlamentní demokracii – tzv. výmarskou republiku.

10 Německé pravicové paramilitární jednotky tvořené především navrátilci z první světové války.

Výstava Reinhard Heydrich. Kariéra a násilí, kterou doplňuje doprovodný program v podobě přednášek, diskuzí a filmových projekcí, bude v berlínské Topografii teroru k vidění až do 10. června 2025 (foto: Stiftung Topographie des Terrors / Sebastian Eggler)

kteří bylo na jednu stranu prakticky orientované, na druhou stranu se v něm ale stále sverpě lpělo na pruských tradicích a představách o cti. Námořnictvo opustil, protože se musel zodpovídat před námořnickým čestným soudem. Kromě Liny totiž údajně slíbil manželství ještě jedné ženě. Dokumentace z tohoto procesu se nedochovala. Jsou k tomu k dispozici jen poválečná svědectví. Hodně z toho je tedy nejisté. Dodnes je předmětem spekulací, kdo byla ta žena a jak došlo k jeho udání. Pravděpodobně se Heydrich v nastalé situaci zachoval poměrně nešikovně. Soud nakonec doporučil jeho propuštění a tak se i na jaře 1931 stalo. Takže najednou v době vrcholící hospodářské krize, kdy jsou miliony nezaměstnaných, tento muž ztrácí vše.

Svou práci, nárok na penzi, nemá nic. A tady začíná jeho druhá kariéra. S pomocí syna své kmotry z Halle se dostal v srpnu 1931 na pohovor k Himmlerovi. Nabízí se mu šance u organizace SS, která byla v té době zcela bezvýznamná. Měla méně než tisíc členů. Himmler ji sice postupně budoval, ale v té době byla ještě ve stínu SA. Nikdo tehdy nevěděl, jak se vše bude dál vyvíjet. Heydrich byl pověřen úkolem vybudovat zpravodajskou službu. Jeho začátky byly opravdu velmi skromné, ale vedl instituci, která se organizovala vojensky, čemuž rozuměl. Vojenská hierarchie, poslušnost, určitý vojenský kodex. Je to jeho druhá příležitost a on v dalších letech prokázal enormní ctížádost a bezohlednost, aby ji využil.

Takže jsme opět u Himmlera...

Objevují se spekulace, že Himmler měl později z Heydricha strach, z jeho velkých ambicí a intelektuální převahy, ale tomu v dochovaných dokumentech nic nenasvědčuje. Heydrich byl k němu absolutně loajální. Na výstavě můžete vidět snímek ze setkání špiček SS z roku 1932. Je na ní asi padesát mužů, Himmler v první řadě uprostřed a vedle něj jeho tehdy nejbližší spolupracovníci. Heydrich stojí až ve třetí řadě. Zatím tedy nepatří mezi nejvýznamnější vůdce SS. V následujících letech však rychle stoupal. Symbolicky pak stál takřkajíc vedle Himmlera. I to ukazujeme.

Hodně prostoru věnujete také situaci v Protektorátu Čechy a Morava, atentátu na Heydricha a odvetným opatřením. Myslíte si, že se český návštěvník se zájmem o tuto historii může dozvědět něco nového?

Řekl bych to tak, že pro německého návštěvníka je v této kapitole mnoho nového. Heydrichova role v protektorátu je nejen v Německu, ale třeba i v USA málo známá. Vlastně všude, kromě Česka a možná Slovenska, je známý především kvůli svému podílu na holokaustu a konferenci ve Wannsee.¹¹ Tedy jako ten, kdo ji svolal. Takže to, co tu ukazujeme, je pro domácí publikum nové. Až se výstava dostane do Čech, v což doufáme, tak čeští návštěvníci v kapitole týkající se protektorátu asi mnoho nového neobjeví, ale dozvědí se, co všechno jiného Heydrich ještě dělal. To je můj dojem, že u vás možná není jeho další činnost tak známá. Je to samozřejmě pochopitelné, pro Čechy byl Heydrich něco jako Hans Frank pro Poláky, postava symbolizující násilnou německou okupační politiku.

11 Setkání vysokých představitelů nacistického Německa 20. ledna 1942 ve Wannsee u Berlína svolané za účelem koordinace tzv. konečného řešení židovské otázky, tedy likvidace evropských Židů.

Co vás osobně zaujalo v souvislosti s jeho působením v protektorátu?

Na výstavě nebyl prostor jít tak do hloubky, ale co by bylo zajímavé, například je, jaká byla v protektorátu o něm po jeho smrti propaganda, která měla ve srovnání s říší své vlastní akcenty. Nebo jaký význam je Heydrichovi přisuzován dnes. Bylo víc exponátů, které bychom bývali rádi ukázali. Například takové věci jako historická rekonstrukce, která je u vás velmi populární. Provádí se během výročí atentátu, doprovází ji velký zájem publika, které tleská, když v Heydrichově autě exploduje granát, a přenáší to televize. To jsou fenomény, které jsou pro Němce zcela neznámé, cizí, nebo i iritující. Považuji to za velmi zajímavé, protože to samozřejmě něco říká o tom, jak se s touto událostí nakládá v Česku. Velkou pozornost vyvolává také jeho zničený kabriolet, to je skutečně ikona.

Na výstavu jsme vybrali aspoň tričko, na němž je auto vyobrazené s nápisem: „Czechoslovaks got him!“ (Čechoslováci ho dostali!). Je to zajímavé i ve srovnání s Polskem, kde je vyrovnávání se s válkou a okupací extrémně politické a taková ironizující perspektiva se objevuje jen zřídka. Pro mě bylo velmi zajímavé, že taková trička nebo hrníčky vůbec existují a že existují paralelně vedle oficiální vzpomínkové kultury. Bohužel jsme neměli prostor se těmito tématům více věnovat.

Kde jako historik vidíte prostor k dalšímu bádání, pokud jde o Heydricha?

Pro mě je nejzajímavější Heydrichův „druhý život“. To je velmi napínavé téma, které se v literatuře moc neobjevuje. Většina jeho biografí končí jeho smrtí nebo pohřbem. Ale je tady

„Čechoslováci ho dostali!“ Popkulturní ozvěna atentátu na Reinharda Heydricha jím svým vlastním životem paralelně s oficiální vzpomínkovou kulturou. (foto: Stiftung Topographie des Terrors)

osmdesát let dlouhá historie různých obrazů a představ o jeho osobě. Jak vůbec vznikaly, jak se proměňovaly, jak pokračují až do současnosti, jaký mají účinek? To jsou opravdu vzrušující otázky. Osobně mě překvapují a iritují stinné stránky připomínání jeho osoby. Ano, víme o sběratelích, o fetišismu, různé aukční síně a army shopy v USA i v Německu nabízejí věci, které údajně pocházely z Heydrichova vlastnictví, třeba hodiny nebo talíř, cylinder a podobně. Nevíme, zda ty věci opravdu patřily Heydrichovi, nebo, a to je pravděpodobnější, se jedná o padělky. Kdo to kupuje a proč? Víme o tom jen málo. Jiný příklad: figurky Art Toys. To jsou takové malé panenky, něco jako barbie pro dospělé. Dají se koupit například na japonských

e-shopech. Nejsou jen s podobou Heydricha, ale třeba i různých generálů Wehrmachtu. Člověk je může oblékat do uniformy... Kdo to kupuje a proč? Nebo Heydrichův hrob na hřbitově v Berlíně. V roce 1945 byl anonymizován, v devadesátých letech se tam scházeli neonacisté a před pár lety ho někdo otevřel. Byli to antifašisti, neonacisti, sběratelé? Nevíme. Ale ta zpráva obletěla svět. Poslední příklad: jakou roli hraje Heydrich u pravicových extremistů? Vzhledem k tomu, jak je úzce spjat s holokaustem, přihlášení se k němu také znamená přihlášení se k antisemitismu a násilí. Jedno je ale jisté – to vše je pokračování příběhu nacionálního socialismu.

Pavla Plachá